

Ginter Dzierżon

"L'incapacita di assumere gli oneri essenziali del matrimonio", Città del Vaticano 1998 : [recenzja]

Ius Matrimoniale 4 (10), 301-306

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Uzupełnienie poruszonej tematyki stanowią dwa apendiksy umieszczone na końcu dzieła. W pierwszym Autor omawia problematykę kapłaństwa i małżeństwa w prawodawstwie Kościoła Zachodniego i Wschodniego, w drugim zaś przedstawia ewolucję przepisów co do małżeństw mieszanych.

Dojrzała analiza przepisów kodeksowych poparta przykładami, szerokie spektrum historii instytucji prawnych kościelnego prawa małżeńskiego, bogate wykorzystanie źródeł prawa to walory dzieła które należy polecić nie tylko wykładowcom prawa małżeńskiego, lecz przede wszystkim studentom tego kierunku.

Ks. Ginter Dzierżon

L'incapacita di assumere gli oneri essenziali del matrimonio. Studi giuridici XLVIII. Città del Vaticano 1998 ss. 215

W znanej oficynie wydawniczej *Libreria Editrice Vaticana* ukazał się kolejny 48 tom „Studiów prawnych”. Został on tym razem poświęcony problematyce niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Zbiór ten składa się z 10 artykułów, napisanych przez wybitnych znawców prawa małżeńskiego i procesowego.

Studium to rozpoczyna artykuł wstępny, napisany przez znanego audytora Roty Rzymskiej J. M. Serrano Ruiza, poświęcony zagadnieniu interpretacji oraz zakresu aplikacji kan. 1095 n. 3 kpk z 1983 r. (*Interpretazione ed ambito di applicazione del can. 1095 n. 3. La novita normativa e la sua collocazione sistematica s. 7 – 33*). W części I analiz Autor koncentruje swą uwagę wokół kwestii novum legislacyjnego wspomnianego wyżej kanonu. Zauważa on, iż na ukonstytuowanie tej normy wywarło szczególnie wpływ orzecznictwo rotalne, a zwłaszcza decyzja c. Anne z 25. 02 1969 r.

W części II podjął on kwestię umiejscowienia tego przepisu na tle ogólnej systematykacji prawa małżeńskiego. Zdaniem Autora, niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich w ujęciu kan. 1095 n. 3 kpk z 1983 r. jest specyficzną formą nieważności małżeństwa, nie dającą się sprowadzić ani do grupy przeszkód małżeńskich, ani też do wad zgody małżeńskiej. Stąd też postuluje wprowadzenie pojęcia wady konsensu *ad intra*. *Incapacitas* ta powoduje bowiem zmianę struktury osobowej podmiotu.

W drugim artykule, adwokat rotalny S. Villegiante, ukazuje zagadnienie interpretacji kan. 1095 n. 3 w jurysprudencji rotalnej (*Il can. 1095 nella giurisprudenza* s. 35 – 52). Autor wyznaczył sobie następujące trzy cele badawcze, a mianowicie: 1) jak należy rozumieć pojęcie przyczyny natury psychicznej?; 2) jakie treści zawiera termin *assumere*?; 3) czy można mówić o przyczynowości pomiędzy przyczynami natury psychicznej a niemożliwością podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich? Analizując decyzje rotalne zauważa, iż pod pojęciem *causae naturae psychice* należy rozumieć anomalie, tzn. choroby w znaczeniu technicznym. Istotnym zaś ich przymiotem powinna być ciężkość.

Ponadto stwierdza, iż z terminem *podjęcie* łączy się także określenie niezdolności do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich. Zdaniem S. Villegiante z analizą tego zagadnienia wiąże się ściśle problematyka niezdolności relatywnej. Wyraża on pogląd, iż w odniesieniu do kan. 1095 n.3 kpł z 1983 r. można mówić o tego rodzaju *incapacitas*.

Odnosząc się do trzeciej kwestii stwierdza, iż istnieje ściśle powiązanie pomiędzy przyczynami natury psychicznej a niezdolnością do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich.

Niezdolność do podjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich stała się przedmiotem zainteresowania wybitnego audytora rotalnego A. Stankiewicza (*L'incapacita di assumere ed adempire gli oneri coniugali essenziali* s. 53 – 67). Wychodząc od pojęć sakramentu w Kościele, jak również sakramentu Kościoła, zwraca on uwagę, iż rzeczywistość ta stawia wymagania co do zdolności do zawarcia małżeństwa. Podkreśla, iż do ważnego zawarcia związku sakramentalnego nie wystarcza nabycie zdolności prawnej generalnej, jaka otrzymuje się przez przyjęcie sakramentu chrztu (kan. 96 kpł z 1983 r.), lecz wymagana jest *capacitas* w odniesieniu do małżeństwa (kan 1057 § 2 kpł z 1983r.).

Zdaniem Autora terminy *capacita – abilitia*, a w konsekwencji także pojęcia *incapacita – inhabilita* nie mają jednakowego znaczenia.

Określenie *incapacita* odnosi się bowiem do zawarcia małżeństwa, pojęcie zaś *inhabilita* – do wyrażenia zgody małżeńskiej.

Wymagania prawne co do tak pojętej niezdolności ukazał papież Jan Paweł II w trzech swych przemówieniach do Roty Rzymskiej, a mianowicie: z 5. 02. 1987 r., 25. 01. 1988 r. oraz 27. 01. 1997 r.

Audytór rotalny stwierdza ponadto, iż istnieje także dyferencja pomiędzy terminami „niezdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich” oraz „niezdolność do wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich”. W jurysprudencji rotalnej funkcjonują różne opinie na ten

temat. Jednak wszyscy sędziowie rotalni są zgodni co do tego, iż niezdolność do podjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich powinna istnieć bądź w momencie wyrażania zgody małżeńskiej, bądź też przed zawarciem małżeństwa. Zdaniem A. Stankiewicza pojęcie *incapacitas ad assumere obligationes matrimonii essentielles* odnosi się do małżeństwa *in fieri*, natomiast termin *incapacitas ad adimplere obligationes matrimonii essentielles* przynależy do małżeństwa *in facto esse*.

G. Canale, pracownik naukowy Uniwersytetu w Pizie, zastanawia się nad dylematem: czy *incapacitas* w rozumieniu kan. 1095 n. 3 kpk z 1983 r. musi być koniecznie absolutna, czy też do stwierdzenia nieważności małżeństwa wystarcza niezdolność relatywna w odniesieniu do drugiego kontrahenta? (*L'incapacita ex can. 1095, 3 necessaria assolutezza o possibile relativita alla persona dell altro coniuge?* s. 69 – 99). Opowiada się ona za uznaniem *incapacitas relativa* jako wady zgody małżeńskiej. Swą opinię opiera na personalizmie nauki Soboru Watykańskiego II oraz sformułowaniach kan. 1955 kpk z 1983 r. oraz kan. 1057 kpk z 1983 r. Autorka podkreśla, iż małżeństwo jest relacją interpersonalną pomiędzy dwoma określonymi podmiotami, nie jest zaś instytucją abstrakcyjną przewidzianą przez prawo. Stąd też w tym kontekście zasadny wydaje się być mówienie o *incapacitas relativa*. Różnica pomiędzy niezdolnością absolutną a niezdolnością relatywną jest kwantatywna, nie zaś kwalifikatywna.

Aby poprzeć swe twierdzenia G. Canale powołuje się na analogię sformułowania kan. 1084 kpk z 1983 r. zgodnie z którym, impotencja relatywna jest przyczyną nieważności małżeństwa. Zdaniem Autorki za tą formą niezdolności opowiadają się również biegli w niektórych orzeczeniach rotalnych.

Odmiennej opinii wyraża H. Franceschi, Autor artykułu, poświęconego niezdolności relatywnej (*Lincaapcità relativa: status questionis e prospetiva antropologico – giuridica* s. 101 – 135). Profesor Akademii Św. Krzyża w Rzymie konstatuje, iż należy rozróżnić pomiędzy pojęciem małżeństwa doskonałego a pojęciem małżeństwa ważnie zawartego. Zauważa, iż jurisprudencja rotalna, z małymi wyjątkami, neguje koncepcję *incapacitas relativa*.

Pod pojęciem *incapacitas* nie należy rozumieć trudności, lecz niemożliwość. Powołując się na przemówienie Papieża Jana Pawła II do Roty Rzymskiej z 1987 r. Autor podkreśla, iż *incapacitas* występuje jedynie wtedy, gdy mamy do czynienia z prawdziwą anomalią. Audytorzy rotalni dodają ponadto, iż ta forma niezdolności powinna charakteryzować się przymiotem ciężkości.

Zdaniem Autora termin *incapacitas relativa* jest określeniem nieprecyzyjnym. Najczęściej rozumie się przez nie niezgodność charakterów.

Nieuprawnionym wydaje się być także porównywanie tego pojęcia z kanonicznym określeniem impotencji relatywnej. Analogia ta bowiem jest niebezpieczna i nieprecyzyjna. Za koncepcją *incapacitas absoluta* przemawiają względy antropologiczne, a mianowicie: komplementarność natur mężczyzny i kobiety.

P. Bianchi skoncentrował swą uwagę wokół problematyki przyczyn natury psychicznej niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich (La „*causa naturae psychicae*” dell'*incapacita* s. 137 – 157). Zwraca on uwagę, iż *causae naturae psychicae* są elementem konstytutywnym sformułowania kodeksowego. Stwierdza, iż papież Jan Paweł II w Alokucjach z 1987 r. oraz 1988 r. odniósł się do tego pojęcia podkreślając, iż w kanonistyce należy rozróżnić wyraźnie pomiędzy niezdolnością a trudnością. Jedynie bowiem poważne dysfunkcje rozumu i woli mogą stać się przyczynami niezdolności. *Causae naturae psychicae* mogą stanowić jedynie anomalie.

Kanonista ten zauważa ponadto, iż nie sposób do końca rozważyć tego zagadnienia, jeżeli nie podda się analizie pojęcia niedojrzałości. Skonstatował, iż termin ten w różnych dyscyplinach ma różne znaczenie. Z drugiej strony podkreślił, iż jurisprudencja rotalna uznaje niedojrzałość jako przyczynę *incapacitas* jedynie w wyjątkowych wypadkach. Stąd też nie każda jej postać staje się przyczyną nieważności małżeństwa. *Immaturitas* jako przyczyna nieważności małżeństwa powinna być bowiem ciężka.

Problematyka określenia kryteriów prawnych osobowości anormalnej stała się przedmiotem zainteresowania P. N. Schocha, profesora Akademii Antonianum w Rzymie (*Criteri per una determinazione giuridica della personalità „anormale”* s. 159 -186). Zdaniem Autora, termin normalność zawiera w sobie pojęcie „norma”. Norma statystyczna wynika z danych eksperymentalnych, a więc normalność koresponduje ze średnią statystyczną. Nienormalność jest zaś dewiacją kwantytatywną normalności. W naukach medycznych nie ma jednoznacznej definicji tego pojęcia. W kanonistyce identyfikuje się je z chorobą. Trybunały kościelne nie powinny jednak przejmować tych koncepcji psychologicznych, które nie opierają się na antropologii chrześcijańskiej. Należy wyraźnie rozróżnić anomalie osobowościowe od defektów charakteru. Sędzia w ocenie środków dowodowych powinien wziąć pod uwagę każdą indywidualną osobowość jednostki, posiłkując się ekspertyzami biegłych, kryteriami prawnymi oraz jurisprudencyjnymi.

J. T. Martin de Agar poddał analizie problematykę dialogu pomiędzy sędzią a biegłym w procesie kanonicznym (*Giudice e perito a colloquio* s. 187 – 196).

Warunkiem współpracy obydwu stron jest świadomość granic swych kompetencji. Zdaniem Autora zarówno sędzia, jak i biegły powinni: 1) posiadać minimalną wiedzę z zakresu dyscypliny drugiego podmiotu, tzn. sędzia powinien być zorientowany w psychiatrii, biegły zaś w prawie kanonicznym; 2) uznawać chrześcijańską wizję człowieka; 3) posługiwać się językiem wzajemnie zrozumiałym.

Ekspertyza biegłego powinna mieć charakter retrospektywny, tzn. powinna odnieść się ona do momentu zawierania małżeństwa. Sędzia powinien zaś ocenić ją zgodnie z prawami logiki ogólnej, jak również logiki prawa.

B. Callieri, emerytowany profesor Uniwersytetu „Sapienza” w Rzymie docent Studium Roty Rzymskiej zajął się zagadnieniem oceny klinicznej środków dowodowych w sprawach małżeńskich (*Valutazione clinica degli*

elementi di prova prova nelle cause matrimoniali s. 197 – 210). Autor ten podobnie jak jego poprzednik zauważa, iż jedynie dialog pomiędzy sędzią a biegłym jest gwarantem prawidłowej współpracy. Biegli dostarczają sędziemu jedynie ekspertyzy. One zaś zostają poddane ocenie sędziego.

Artykuł konkludujący, napisany przez G. Giustinianego, dotyczy oceny klinicznej oraz jurydycznej środków dowodowych w sprawach małżeńskich z tytułu niezdolności (*Gli elementi di prova e la loro valutazione clinica e giuridica nelle cause di incapacita* s. 203 – 215). Zgodnie z jurysprudencją rotalną anomalię psychiczną, czy też przyczynę natury psychicznej nie stanowią tytułu nieważności małżeństwa, lecz są źródłem niezdolności konsensualnej. W celu ustalenia ciężkości owych zaburzeń pierwszoplanową rolę stanowią dokumenty kwalifikowane, którymi są: historie choroby, czy też relacje lekarzy, którzy leczyli pacjenta.

Niemożliwość podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich musi mieć miejsce w momencie zawierania ślubu. Do biegłych należy określenie czasu pojawiania się niezdolności; do sędziego zaś ocena osobowości oraz jej braków.

Ocena środków dowodowych powinna być dokonywana w relacji do przedmiotu zgody małżeńskiej, tzn. istotnych obowiązków małżeńskich.

Sędzia powinien rozważyć w jaki sposób osoba dotknięta anomalią odnosi do owych obowiązków.

Ukazany zbiór jest obrazem rozwoju myśli kanonistycznej wokół zagadnienia tak bardzo aktualnego, jakim jest problematyka niezdolności podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Redaktorzy „Studi giuridici” przedstawili czytelnikowi całe spektrum opinii dotyczących tej problematyki. Szczególnie cenna wydaje się być dyskusja dotycząca zagadnienia *incapacitas relativa*. Pozycja ta powinna stanowić znaczną pomoc dla pracowników trybunałów kościelnych, jak również wykładowców prawa małżeńskiego.

Ks. Ginter Dzierżon

Slavko Zec. La tossicodipendenza come radice d'incapacità al matrimonio (Can. 1095). Scienze umane, dottrina canonica e giurisprudenza. Roma 1996 ss. 286

Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie opublikowała – w serii „Tesi Gregoriana”- pracę doktorską chorwackiego kapłana ks. Slavko Zeca, napisaną pod kierunkiem prof. Giuseppe Versaliego na Wydziale Prawa Kanonicznego tejże uczelni.

Postępująca degradacja życia współczesnego człowieka, dokonywana między innymi przez zażywanie narkotyków, kreuje także nowe problemy przed współczesną kanonistyką. Stąd też monografia ta pragnie wyjść na przeciw tym dylematom. Jej przedmiotem jest bowiem ukazanie zagadnienia uzależnienia toksycznego jako źródła niezdolności do zawarcia małżeństwa (kan. 1095 kpk z 1983 r), a zatem jednej z doniosłych kwestii z zakresu problematyki zgody małżeńskiej.

Autor starał się przedstawić owo zagadnienie w sposób integralny. Praca ma bowiem charakter interdyscyplinarny. Kanonista ów nie ograniczył się jedynie do analiz z zakresu prawa kościelnego, lecz sięgnął także po wyniki badań psychologii i psychiatrii. Rezultaty dociekań tychże gałęzi wiedzy warunkują bowiem rozwój współczesnej kanonistyki.

Na strukturę pracy składają się trzy rozdziały. Pierwszy z nich, mający charakter wprowadzający, został poświęcony analizie natury substancji psychoaktywnych (*sostanze psicoattive*) ujętej z aspektu nauk psychologicznych oraz psychiatrycznych. Autor wychodząc od precyzacji terminologicznych, poświęcił sporo uwagi zagadnieniu etiologii tego zja-